

խաթարաբար իւզէրինէ ֆամիլիա ըլտէր-
լէրինին նազարը արգելաթնել ճէլպ իյէ-
հօրլար: Հէր ձորանսըզ շէնթրի, սէօզլի-
նիւ վէ շիքիայթլէրինի հիւքիւմաթը ա-
լիէյէ տինլէթմէյէ հաղզըլ օլտըղը հալտէ,
Եպիսկոպոսար թարաֆընտան իլան օրու-
նան հաղզլիթ, պիղզարթ րուէօսայը իտա-
րէ թարաֆընտան հէաէֆը, թահզիր վէ
խուսուռլթ օրուհօր, վէ պուհլար՝ պու-
Եպիսկոպոսարը, վազիֆէլէրի իճապընճա
տինտարարը թալիթ իթմէ Կազզընտան
մարդու իթտիքտէն զաշգա, մէհաթիմ
հուզըրնա դատար տա ճէլպ իսիօրլար:
«Յադաթի պու հաղզըլը վէ ալէնի
թաղիք, Յարնա Եպիսկոպոսարը օլան
միւհթէթմէ դարընտալարըմըզը գօրգութ-
մաեօր: Նէ՝ օնլարն, նէ՝ Պիղիմ, հարպա
մախառն սէլաթ վէ ճէսարէթիմիզի զայպ
իթտիքմէհօր, զիւրա պիլիքիզ քի, պու-
տիւհնատա ֆիլիսէ, պիւր հէյէթը միւհա-
հէտէ (զիւսուրիալ Եկեղեցի) տիր: Պիղ,
հաղէթը իտա վէքիլէրի, հէմ Անըն ա-
դալիտինի նէշր ու վազ իթմէքաէ, հէմ
տէ միւն ու ճէֆալարընըն թաթպիզինտէ
Քիւնտիսին վէքիալէթ իթմէկէ պօրճընըզ
մուգալմէթ վէ միւստարէպէտէ նէ գա-
տար զիւստէ շիտէթ օրուրաւ, ճէնապը
Հադզըն մուսլիմէթի օ նիսպէթտէ հիսս
օլուհուր:

«Յադաթի, Յուդիթին Իսրայէլ ճէմա-
թընա սէօլէտիկի քէլալարը նազլ իլէ,
տէրիզ քի, ճէնապը Ալլահա, տիւշմէնէրի
հաղզընտաքի թէհամմիւլիւ միւտտէթի-
նի, վէ պիղիմ սէլամէթիմիզին կիւնիւնիւ-
թային իթտիքմէ՝ պիղէ ալիտ տէյիլ
տիր: Հէմ տէ պու սուրէթլէ, Ալլահըն մէր-
համէթի իւզէրիմիզէ ճէլպ իտիլմէշ օլմազ,
օ մէրհամէթ՝ տահա զիւստէ թէմտիտ իթ-
մէ միւլիմիշ օլուր: Միւթէվաթիանէ էմիլիէթ-
լէ վէ վազիֆէլիզի սատըրանէ ինրա իյ-
լէմէքլէ, ճէնապը Հադզըն թէսէլիւհաթը
սաաթընա պէքէնէլիմ, Հադզ թէլալ՝
կէօզ հալարըմըզըն ինթիգամընը տիւշ-
մէնէլիմիզիս ալմայը պիլիք:

«Յրաճապա սլիտէթիլիզտէ, անսաթիմ
իւլ գալպ սիզէ իթա իթտիլիմիզ թէպէր-
րիւքեթմըմըզը գարտալարընըզա թէպիլզ
իտիլիզ: Սիղէ թալիսիէ իթտիլիմիզ շէյ-
լէրի, եանի Եպիսկոպոսարընըզա միւթ-
թէֆիզ օլմայը, հալը միւշքիլէրինտէ օնլա-
րա եարարմ իթմէյի, էօմիւրիւհիզիւ իրիս-
թիհանըզա լաեզը վադար իլէ կէնէրէնէ,
վէ էմիլէրինէ իթաաթ իյէնէնէք, քէտէր-
լէրի իլիւնտէ օնլարը թէսէլիլ իլէմէյի ճիւմ-
լէպիլէ թալիսիէ իտիլիզ: Պու սուրէթլէ
հաղզընա ճէնապը Ալլահըն մէրհամէթիլնէ
իթիլտա իտէպիլիլիւնիլզ, վէ ճէնապը
Հադզ տա, շիւհիէսիզ տուարընըզը իշի-
տէնէք, եարաըմընըզա ելթիլիք:

«Սէվիլիլ ելլատարըմ, սիզէ պու նա-
սիւթլարը վէրէրէք, ճիւմէլիլիզէ, ֆա-
միլալարընըզա, քէտէրանի գալպիլիլիլն
մուհապէթլիլէ թէպէրիւքեթմըմը րէսու-
լանմիզի իթա իյէրիլ:»

Բաբա հաղէթլէրինին իշպու միւհսուր
սէօզլէրի, եալընըզ զիւսարէթճիլէր իւզէ-
րինտէ տէյիլ, պիւլիւն ձորանստա թէ-
էսսիլի ալիմ հալը իթմիշ տիր:

ԻՆՉ ՇԱՀԵՑԱԻ

ԷՄԻՆ. ՉԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ

Էյմիւթ, Հայոց Պատրիարքարանը՝ նա-
մակս արգելափակ ընելով, բանայով, ծալ-
րէ ի ծալը կարգալով և հրատարակութեան
տալովը, երկու նպատակ ունեցած պիտի
ըլլայ անշուշտ. այս ինքն կամ նիւթական
կամ բարոյական, Նիւթական նպատակ մը
չէր կրնար ունենալ, հետեւաբար պէտք է
ըսենք թէ բարոյական նպատակ մ'ունէր,
որուն հրապուրած են զինքը երկու համո-
զում, նախ՝ նամակիս գաղտնիքը հրա-
տարակել տալով, Հայ-Կաթողիկէ եկե-
ղեցիականի մը, Կ-Պատրիարքարանի, նաեւ

ամբողջ Հասարակութեան արժանապա-
տուութեանը բարոյապէս վնասել. երկրորդ-
Հայ ժողովրդեան ի Կաթողիկէութիւն դի-
մելու վտանգն արգելելու իւր աշխուժու-
թիւն ցցունել, և այսու ազգասիրութեան
առաջին պատիւն ու պարծանքը խլել, —
Նամակիս գաղտնիքը հրատարակուելով, ո՛չ
ինձի, ոչ մեր Պատրիարքարանին, և ոչ Հա-
տարակութեան արժանապատուութեանը
մագնաչափ վնաս մը չէ եղած երբէք. մի
միայն մէջտեղ իրաւունքի բռնարարութիւն
մը կայ: Նամակս բանայու, կարգալու կոմ
ըստ կամս անօրինելու իրաւունքը միւլիայն
կամ մեր Կ-Պատրիարքին էր, որոյ հաս-
ցէին արդէն ուղեալ էր, և կամ ինձ էր.
մեր այս իրաւունքը բռնարարուեցաւ, ինչ-
պէս արդէն յայտնի է: Ուրեմն ո՛վ որ է
յանցապարտը, պէտք է ըստ օրինաց
պատժուի, ու մարդկային իրաւանց և ար-
ժանապատուութեան դէմ ըրած բռնաբա-
րութեանը արդար պատիժը կըլ՝ նմանե-
րուն օրինակ ըլլալու համար, և կամ Հայ
Պատրիարքարանի՝ մեր Հայ-Կաթողիկէ
Պատրիարքարանին ըստ արդարութեան հա-
տուցում մ'ընէ: Հակառակ պարագային
ամէն կողմ բողոքելէն չպիտի դադրիմ. . .

Հիմա տեսնե՞ք թէ էլմիւթ, Հայոց
Պատրիարքարանը այսպիսի յախուռն և
անվայել վարմունքով յաշողեցա՞ւ շահիլ
աղգասիրութեան առաջին պատիւն ու
պարծանքը, ո՛չ երբէք: Պատիւ ու պար-
ծանք չահելու համար պատուաւոր գործ
տեսնելու է. մինչդեռ ըրածը բողոքովին
պատույ հակառակ էր: Այսպիսի սարք
մը հիւր կը մտածուի թէ Պատրիարքարան
մը կը գործէ. . . մարդ կը սոսկալ, ականջ-
ները կը խցէ. արարք մը, որ վերջապէս
Պատրիարքարանի պէս բարձր պաշտօնէութե-
ան մը յարգէ, ու պատուը գետնին մին-
չեւ եօթը յատակը կ'իջնոյն: — Պատրիար-
քարան մը հասարակ տեղ մը, տուն մը չէ:
Պաշտօնեայինը մարդկային պատուոյ և
իրաւունքի, զոց նամակի մը նուիրակա-
նութեան և իր գաղտնիքին սրբութեան
ամենախաբուսօր պայմաններուն դէմ մեղա-
նելու չափ չեն կրնար տգէտ ըլլալ: Աս-
տուած իմ, ինչ թիւրբութիւն խցնի, ինչ
անգագայութիւն, ինչ անիրաւութիւն: Ե-
թէ Պատրիարքարան մը այսպիսի անկար-
գութեան մէջ գտնուի իր հասուն իսկըմը
և գիտութեամբ, հասարակ ժողովուրդը
ինչ բան չկրնար ընել իր տգիտութեամբը:
Մինչդեռ հոս իսկ լուսելով նամակիս դէմ
եղած անիրաւութիւնը, անուսում և տգէտ
արկածեալ Հայերն անգամ, Պատրիարքա-
րանին օդն անվայել ընկացքը պարսաւե-
ցին: Ուրեմն, էլմիւթ, Հայոց Պատրիար-
քարանը այսպէս ընելով ինչ չտհեցաւ,
ոչինչ, ամենուրեք բաւարարանաց նիւթ ե-
ղաւ, անիրաւի և անհաւատարմի անուն
ժառանգեց:

Նամակիս մէջ խորհրդաբար գրուածնիւ-
րուն հրատարակուած ըլլալուն համար չէ
ըսածնեք: Պ. Խմբագրինքը, մանաւանդ
այն հանճարեղ և մեծիմաստ խմբագիրը,
որուն որ նախ Պատրիարքարանի կողմանէ
պաշտօնապէս յանձնուեցաւ այս վտուաւոր
պաշտօնը, նամակիս հրատարակումը,
գործի ձեռնարկելէ առաջ պէտք էր փոքր
ինչ խորհէր թէ ի՞նչ էր հրատարակելիքը.
նամակիս գաղտնիքը, այլ օտ՝ անուանա ա-
րատ մը, կամ աստիճանիս անվայել բան
մը չըլլալէն զատ, պատիւ մ'է ինձ:

Ծատ ծանր երեւցած են անշուշտ ծանօթ
տղերը Պ. Խմբագրինքուն, սակայն հոգ
չեմ ընել, միշտ կը խօսիմ ճշմարտութիւ-
նը, և մանաւանդ ճշմարտութիւնը ճանչ-
ցնելու առիթ մը եթէ հանդիպի՝ աւելի
եռանդեամբ կը խօսիմ, կը գրիմ. վասն
զի արդէն այս պաշտօնին կոչուած եմ.
Բայց պարոնները պիտի դժուարին, թէ՛ նա-
մական պարբերութիւններ պիտի հրատա-
րակեր եղեր. նորէն հոգ չեմ ընել: Հայը,
որ «յամենայն հողմոց հակառակութեան
տատանեալ», այս և այն կրօնը դիմելու
արդէն պատրաստ է, եթէ Բողոքականը,

Հատինը, Յոյնը, Լէն, հրաւիրեն զինքը,
ես ալ ի Հայ-Կաթողիկէութիւն հրաւիրե-
լով միթէ սխալ բան մը ըրած եմ: Նամա-
կով, խորհրդաբար վերնագրուինս գրելով՝
պարտականութիւն մը կատարած եմ: Գոր-
ծադրութիւնը կը մնար Կ-Պատրիարքին,
ինչպէս կ'ուզէր այնպէս կը անօրինէր: Ե-
թէ ես մեղադրանաց արժանի բան մ'ըրած
եմ, սոսկ անձ մի եմ, բայց Հայոց Պատ-
րիարքարանը ժողովային պատուոյ անվա-
նել վարմունքով՝ ընդհանուր Հայութիւնը
մեղաակից ըրաւ իր անկարգութիւնս, քա-
նի որ Պատրիարքարանը կը ներկայացնէ
ամբողջ Հայութիւնը, ան՝ Հայութեան հա-
յրին է:

Ահաւասիկ Պ. Խմբագրինքը, Հայոց
Պատրիարքարանի ծանակները հրատարա-
կելով, ձեր տեսած շահն ալ:

Մեծապատիւ Տէր, հաճեցէք, կ'աղա-
չեմ, այս յօդուածս ալ հրատարակել, ի
սէր արգաւորութեան, թէ՛ եւ քիչ մը ծանր
գրուած է, բայց իրաւունք ունիմ. 23 տար-
ուան առաքելութեանս մէջ այսպիսի ան-
կարգութիւն մը նոր կը տեսնեմ. շատ
ծանր երեւցաւ ինձ. պատժող արժանի են
այն տեղադրութեան պատճառ եղողները:
Իցիւ թէ պատժուէին Առանձին Նորհակա-
լութիւն կը յայտնեմ Ձեր Մեծապատուու-
թեան, որ այս մասին մէջ Հայ-Կաթողիկէ
եկեղեցականի մը, մանաւանդ մեր Պատ-
րիարքարանին և Պատ. Հասարակութեան
իրաւանց պաշտպան հանդիսանալով, Ձեր
յանդիմանական և արդար պարբերութիւն-
ները չէք զլանար այն տիկնոջ նամակա-
նեցներուն դէմ:

ԱՐԻՍՏԱԿԷՍ Վ. ԹԻԼՔԵԱՆ
Ի Լարնագա, (Կիւրոս), 11 Նոյ. 1909

ՄԵՃԼԻՍԻ ՄԵՊՈԿԱՍԱՆ

Չարչէնպիսի կիւնիւ ՄէՃիկի մէպուսան,
սաաթ Յոս Ասիմտ Րիզա պէյին թահթը
րիեսաթէթիւտէ իճթիւմ իթմիշ տիր, Իսթի-
եաթ զապիթանը հէյէթինին թէքիլիւնէ
պիս գանուներն միւգաքէրմէնէն տէվամ
օլընմը, վէ պունտան սօնրա նուիթը Հիւ-
մահուսա ճէվապէն զօմիսթըմ մահսուը
թարաֆընտան թանղիմ իսիլէն արեգէի
թէնէքքիւրիլէ օգունմը ալը: Իշպու ա-
րիլէյի ճէվապիլտէ, ՄէՃիկի մէպուսան՝
իքինի տէվէրի իճթիւմայէսիլն քիւշատը
միւհապիլթիլլէ Ձաթը Շահանէյի սէրայը
միլլիալ սէլամլամաա նալիլիլթիլնտէն տօ-
լայը պէսանը թէնէքքիւրաթտան սօնրա,
Տէլը Սէլիմ Սալիսի տէրխաթը իթմիշ
տիր քի, իլէրուտէք իսլահաթըն մուգաա-
տիւնի օլմազ ճիւնթիլլէ թարիլի Օսմա-
նիս Ասըր Սէլիմ տէնիլլէ շախան պու-
լընմը օլտըլընը վէ պու քէրէ միլլէթի,
քէնտի հուգուգընը միւստաֆաա իթմէկէ
սէլահիլթիւտար զըլան եկիլ ռէթիմ ֆիւք-
րինին, օլ վաղըթտան պալլամը իտուկի-
նի, վէ 1324 Յուլիս 10 հարէքէթը գա-
թիլլէ օլ վէ Մարտ 31 տէ իլլարազ իտիլէն
ղայրէթ վէ սէպաթ իլէ, միլլէթին, Մէլրու-
րութիլլէթ լաեզը օլտըլընը ֆիլիլէն կէօս-
թէլիլիլի պէսան իլէմիշ տիր: Պատէհու
արիլէյի ճէվապիլտէ, շէօյլ տէվամ իթմէք-
տէ տիր: «Ճէնապը Հադզա համա ու սէ-
նա իտէրիլ քի, Մէլրութիլլէթն նէ՝ տէրէն
ճէ սաաթը վէ միլլէթն նէ՝ տէրէն մու-
հիպ օլտըլարընը վէլի հալըլըլարը գէ-
մանընտան պէրու կէօսթէրմիշ օլան Ձաթը
Շէվէթիլլէպիլլէրին պիղէ իսան պուհուր-
տուար: Ծիւլուը Հիւմահուսալարընտան
պէրու Մէլրութիլլէթի թէնիլտ իլին սարֆ
պուլրուլան մէսաիլ թանտարանէլէրինի,
էգճիւլէ պաղը Օսմանը շէնթիլլէրին զի-
եարէթ, վէ էհալինին հիւքիւտար զիլան-
լարըլլա ինթիլիլթա վէսիլէ վէրիլիշ օլ-
մասընը, միլլէթ՝ քէմալը սամիլիլթիլլէ ալ-
զըլլամը ալը: Մէլրութիլլէթին էս իւլ է-
սաը օլան միւսալաթը սահիլէ վէ ատիլէ
իճապը գաթիլիլնտէն օլմալլէ պէրապէր:
անտարը միւլիլթիլլէ արտաընտա տար

ղայրտան հիլ պիւր էսէր պրագմաեանագ
օլան լըտմէթը մուգաաթէյի առքէրիէ-
նին թաաթիլ, իթիլիսաը Օսմանիլի թէ-
ճէլի իթտիլէն Մէլրութիլլէթին էս մու-
պարէք էլլիլթիլլէն պիլիլ, վէ անտար-
ը մէլլէթիլլէ թարաֆընտան պու պապտէ
կէօսթէրիլլէ միւստարաթ՝ գաթիլ օլան
րէվապըթը վաթանիլլէրինին տէլիլի քէ-
մէթ միւլթիլլէրիլլէ շիթապան օլտըլը շու-
ղէմանտա, Օրտուի Օսմանիլին մանսլըա
վէ թալիլէրիլլէ իլհար իլլէթիլի սաաթը թէ-
րագը վէ ինթիլլամ, տէվէթիլլէթին հու-
գուգ վէ մէնաֆիլի մէլրուսաընը միւհա-
ֆաղա նօզթիլի նազարընտան էն ճիւտի
թէնէթինաթ օլտըլընտան, զապիթանըլըն,
վազիֆէի աքէրիլլէրինէ հասըր տմալ իյ-
լէմէք խուսուընտաքի նիլլէթը համիլլէթ-
քարանէլի՝ Օսմանը զապիլլէրինտէն սէ-
լամէթը միլլէթն այստ հէր էնտիլլէրիլլէ
իլլէմէքտէ տիր:

«Իսլիլէն իսմիւ իտէրիլ քի, ումուըր
տալիլիլէ՝ սարֆ օլընտան սաա ու զայրէթիլ
էսլիլէրիլլէ ռէյալիլլէյի կէօրիլլէճէք տիր:
Շու գաաթաթիլ, պիւր թաղմ իտարլ վէ իճ-
թիմաի նօզսանլար եիւզիւնտէն պաղը մա-
հէլլէրտէ գուհուր իտէն հատիլլէրէ էհէմ-
միլլէթ վէրիլլէքտէ վէ մէնը թէքէրիլլէրիլ
իլլէն լաղմ օլան թէլապիլլէր արտանագ-
աա տըր: Նէլըր մէարիլլէ նէ գաաթա մու-
հիմ իսէ, ուսուըր մուսմէլաթտա աաա-
լէթ վէ հադգանիլլէթ ուսուլլարընըն վա-
պըթաի եկիլանէ իթթիլլէաղը տա՝ օ նիսպէթ-
տէ վէ պէլիլ տահա զիւստէ ֆայալպալա
ալը: Վէպալը ումուըր իտարլտէ մէմալի-
քի Օսմանիլտէն հէր պիլիլին իսվալը խու-
սուսիլէ վէ ինթիլլէաթթը մահլլէթիլլէ
նազարը իթիլլէաթա ալընտար տա պաղգաճա
էլլէմ տիր: ՄէՃիկիլլէթ, հէր շէյտէ ինքաի
աաալլէթի վէ մէմուրիլլին տէվլէթին հու-
գուգընա ռիալէթի էսաա իթթիլլէաղ իթմիշ
օլտըլընտան, պիլլինի ինթիլլէալընտա
մէմուրիլլին թէնիլլէաթը ալէհիլտէք շի-
քեալաթ իլէ մէլլէթը օլմը, վէ մէնա-
ֆիլի ումուրիլլէ նամընա իթթիլլէաղ օլընտան
թէլապիլլէրտէն հիլ պիլլինին՝ Օսմանլըա-
ըն հուգուգը շալիլլէրինի բալիլէտար
իլլէմէթիլլէ միւսաաթէ իտիլլէեհէկի կէօս-
թէրիլլէ տիր:

«Եկիլ սէն պիւսմէթիլլէն թամ վադ-
թընտա ՄէՃիկիլլէթէ թագաթիլ թարիլի
մալիլլէթտէ քէք մուհիմ պիւր վաղըա, վէ
օ նիսպէթտէ հիւքիլլէթը Սէնիլլէրիլլէ
իլլէն կիւզլ պիւր մուվաֆաղլէթ տիր: Պիւր
թարաֆտան մէմէքթիլլէ ինթիլլէաթթը ի-
լին եկիլ եկիլ ֆէտաքարըլլար ինթիլ-
եարընա, տիլէր թարաֆտան մուվադէնէ
հուսուլի իլլին մէնաթիլլէթը էգսիլթմէկէ
մէճպուրիլլէթ տարալընտա, պունըն չարէի
եկիլանէլիլ էմըր իտարիլ իսլահ իթմէք,
մէմէքթիլլէն գուվալը ալլիլլէթտէն իս-
թիլլէաթտէ իլլէմէք, թէնէպիլլէաթթը շախ-
սիլլէ զօլալըլար կէօսթէրմէքլէ թէնիլլէ
վէ թէքիլլէ իթմէք, վէ սալիլտէ րէֆա-
հը, իտարիլտէ իթիլլէաթը արթըրաթազ մէ-
սարիլլէ գարըլըլը հաղըրլամազ տըր:

«Հիւքիլլէթը Սէնիլլէրիլլէն պու քէր-
րէ ՄէՃիկիլլէթէ թագաթիլ իթմէք իւզէ
պուլընտըլը գանուր լաիլալարընըն աաթ-
տի՝ պիւր ան էվլէլ թէքմիլլէաթթըլը լիւ-
գումընըն թագաթիլ իտիլլէրիլլէ իսպաթ
իտէր: Պունուլլա պէրապէր տէվրէի իճ-
թիմայիլլէն միւսաաթէլի տարիլլէսիլտէ վէ
էհէմիլլէ մուհիմէ թէքիլլէ սուրէթիլլէ
պիւր թէթիլլէ վիճուտէ կէթիլլէմիլլէ ՄէՃ-
լիլլէթիլլէն սաա ու զայրէթիլլէ սէմէքտար
զըլմազ իլլինթիլլէ կէլլէմիլլէթտէ տիր:

«Տէվլէթիլլէրէ միւսաթէպթըմըզըն սոս-
թանէ օլտըլը հադգընտաքի թէնիլլէաթթը
Շահանէլիլլէ, ՄէՃիկիլլէթէ մէմուրիլլէթլէ
թէլադըլ իտիլլէ տիր: Սուլ ու սալահըն
պաղաթը՝ տէվլէթը Օսմանիլլէն նէ գա-
տար ալաաաթը աալը վէ տիւսթուըր սի-
եապիլիլ իսէ, մէնաֆիլի մէլրուսաընը:
աալը վէ էլքիլ հէր կէօնա իսպիլլէն վի-
գայէ էմիլլէթիլլէ աղմը գաթիլի Հիւմա-
հուլլարը տա, պիւլիլլէն Օսմանլըարըն

Միւսիւրը մեծուր զագեթա
ԹՕԼԱՅԵԱՆ